

Förändring och utveckling

SVENSKT SAMARBETE MED
ÖSTEUROPA OCH CENTRALASIEN

Att avveckla det gamla Sovjet

Drygt tio år efter Sovjetunionens upplösning pågår en grundläggande och smärtsam förändring i de 15 självständiga stater som uppsplittringen resulterade i. I några länder och områden går omställningen till marknadsekonomi och demokrati snabbt. I andra har förändringarna varit obetydliga och motarbetade av det politiska etablissemang och ekonomiska intressen.

Överallt stöter omdaning på problem som ärvt från det gamla systemet. Några av de största hindren är tungrodd och ineffektiv byråkrati och ett auktoritärt och centralstyrt tänkande som hindrar människor från att fatta egna beslut eller ta initiativ. Att avveckla sovjet-systemet har visat sig mycket komplicerat och kostsamt.

Krig och konflikter, där etniska motsättningar utnyttjats, har splittrat och försvagat flera av länderna. Det gamla systemet har även lämnat efter sig ett skrämmande arv i form av läckande soptippar och en miljöfarlig industri. Bristen på kunskap om miljö samband och miljövänliga alternativ är stor.

Förändringen skapar nya problem. Där statsmakten är svag växer den organiserade brottsligheten sig stark. Där pengar flödar i nya banor, lagstiftning saknas och moralen är undergrävd sprider sig korruptionen.

Narkotikamissbruket ökar snabbt bland vilsna och frustrerade ungdomar och därmed även hiv/aids. Alkoholmissbruket har nått förfärande proportioner, särskilt bland männen, som sett den traditionella mansrollen upplösas.

I länder eller områden som har kontakter med väst går förändringen smidigast. En stor del av Sveriges utvecklingssamarbete med före detta Sovjetunionen inriktas därför på att skapa så många kontaktytor som möjligt mot samarbetsländerna. I denna broschyr lyfter vi fram den del av samarbetet som finansieras och administreras av Sida. Broschyren täcker länderna i före detta Sovjetunionen, med undantag av Estland, Lettland och Litauen.

0 500 km

Barents hav

Norska havet

SVERIGE

NORGE

FINLAND

Karelen

KOLAHALVÖN

Vita havet

Komi

Oslo

Stockholm

Bottniska viken

Helsingfors

Tallinn

Finska viken

Leningrads län

Sankt Petersburg

Gattjina

Novgorod

Pskov

Vologda

Sykttyvkar

LETTLAND

Riga

Östersjön

Kaliningrad

LITAUEN

Vilnius

Vitebsk

Moskva

Nizjnij
Novgorod

Samara

POLEN

Warszawa

VITRYSSLAND

Grodno

Minsk

Mogiljev

Gomel

Brest

TJECKIEN

SLOVAKIEN

Bratislava

Budapest

UNGERN

UKRAINA

Lviv

Kiev

Charkiv

Dnepropetrovsk

Donetsk

Volgograd

Saratov

MOLDAVIEN

Chisinau

RUMÄNIEN

Bukarest

BOSNIEN

Belgrad

Sarajevo

JUGOSLAVIEN

Tirana

Skopje

BULGARIEN

Sofia

ALBANIEN

MAKEDONIEN

Istanbul

GREKLAND

Aten

Ankara

TURKIET

Svarta havet

Kaukasus

GEORGIEN

Tbilisi

ARMENIEN

Jerevan

AZERBAJDZJAN

Kaspis

Medelhavet

Innehåll

♦ Ryssland	4–5
<i>Sankt Petersburg, Leningrads län, Kaliningrad, Novgorod,</i>	
<i>Pskov, Murmansk, Archangelsk, Karelen, Moskva</i>	5–9
<i>Gattjina</i>	12–13
♦ Vitryssland	10–11
♦ Ukraina	14–15
♦ Moldavien	16–17
♦ Södra Kaukasus	18–19
<i>Georgien, Armenien</i>	
♦ Centralasien	20–21
<i>Kirgizistan, Kazakstan, Tadzjikistan, Uzbekistan, Turkmenistan</i>	
♦ Fattigdomen ökar snabbt	22–23
♦ Övrigt	
<i>Utbildning av företagare i Ryssland</i>	4
<i>Chefer praktiserar i Sverige</i>	4
<i>Julmarknad lockar i karelsk glesbygd</i>	5
<i>Tidig hjälp ger färre barn på barnhem</i>	6
<i>Över två miljoner narkomaner i Ryssland</i>	6
<i>Öppnare attityd för att bekämpa Hiv och aids</i>	7
<i>StartÖst och DemoÖst hjälper svenska företag</i>	8
<i>Skatt sätter käppar i hjulen</i>	9
<i>Grön revolution i rysk skog</i>	9
<i>Alltför många barn och ungdomar i fängelse</i>	11
<i>Kievs kvinnor kan</i>	14
<i>Driftiga kvinnor bland tatarer</i>	15
<i>Trafficking stort problem i Moldavien</i>	16
<i>Effektivare hemtjänst trots små resurser</i>	17
<i>Georgien har många kor men nästan inga mejerier</i>	18
<i>Armeniska socialarbetare lär sig arbeta med familjer</i>	19
<i>Aralsjön har torkat ut</i>	20
<i>Lantmäteri möjliggör jordreformen</i>	22
<i>Internationella kurser</i>	23
<i>Journalister utbildas i Sverige</i>	23

Våra grannar i Ryssland

Ryssland är Sveriges grannland och en viktig partner på många områden, såväl bilateralt som regionalt. Det svenska utvecklingssamarbetet med Ryssland inriktas på stöd åt reformer och Rysslands integration i Europa. Samarbetet kring Östersjön och Barents hav utgör viktiga länkar mellan EU och Ryssland.

Sidas utvecklingssamarbete bygger på tanken att stärka kapaciteten hos samarbetslandet genom att möjliggöra överföring av kunskap och erfarenhet. Samarbetsparten anpassar sedan detta till sina egna behov.

Det svensk-ryska samarbetet inriktas huvudsakligen på nordvästra Ryssland med Sankt Petersburg som centrum. I området ingår Leningrads län, Archangelsk, Murmansk, Pskov, Novgorod, Kaliningrad och republiken Karelen. Ibland räknas också Vologda och Komi in. För att förändringarna inte ska stanna på lokal nivå utan spridas över hela landet sker en hel del av samarbetet med de federala ministerierna i Moskva.

Demokrati

Sida stöder olika åtgärder för att öka medborgarnas deltagande i det politiska livet. Det lokala självstyret stärks, inte minst genom vänortssamarbetet. Idag finns 45 vänortsförbindelser mellan svenska och ryska kommuner. Stöd ges till oberoende massmedier och för att stärka kvinnors ställning. Sida har stött två institut för

utbildning av kvinnliga politiker och företagare i Sankt Petersburg och Murmansk.

Ekonomisk omvandling

Reformer av den offentliga förvaltningen är nödvändiga för en snabbare ekonomisk omvandling. Sverige stöder bland annat utveckling av fastighetsregister och jordreform, statistik, skatteförvaltning och arbetsmarknadens institutioner. Det ryska näringslivet får stöd genom olika utbildningsprojekt.

Sociala frågor

På det sociala området går samarbetet ut på att bygga upp en fungerande socialtjänst och att fortbilda socialarbetare. En viktig del av samarbetet syftar till att ändra attityderna till barn med handikapp och att minska intagningen av barn på institution. Hälso- och sjukvården får stöd för att utveckla primärvård och ungdomsmottagningar. Viktiga frågor är hiv/aids och narkotika.

Miljö

Ett centralt mål är att åtgärda stora källor för förorening av Östersjön, som utsläppen från Sankt Petersburg och Kaliningrad. Ryssland får svenskt stöd till att hantera använt kärnbränsle, kärnavfall och strålning. Samarbetet på miljöområdet utnyttjar svenskt kunskande inom miljöteknik och energi.

RYSSLAND

Huvudstad: Moskva.

Invånare: 145 miljoner.

Förväntad livslängd 1970: 69,7 år.

Förväntad livslängd 1999: 66,1 år.

BNP per capita (PPP): 7 473 dollar (1998).

BNP-förändring: -4,8 procent (1990–2000).

UTBILDNING AV FÖRETAGARE

■ Sida stödjer ett omfattande program för företagarutbildning i Ryssland. Tio ryska utbildningsinstitut driver, med stöd från Institutet för företagsledning i Stockholm, kurser i hur man utvecklar sitt företag. Kursdeltagarna, som ofta är nyckelpersoner i sina företag, får bland annat komma till Sverige och träffa svenska företagare i samma bransch.

Drygt 600 ryska företagare har gått kursen och besökt över 300 svenska företag. Många ryska kursdeltagarna blir efter kursen medlemmar i lokala "Business Clubs" som blir viktiga mötesplatser och värdefulla kontaktpunkter för svenska företagare.

CHEFER PRAKTISERAR I SVERIGE

■ Nordpraktik är ett program för vidareutbildning och praktik i Sverige för unga ryska företagsledare. Det är Föreningen Norden som driver programmet och under en femårsperiod har sammanlagt 500 unga ryssar praktiserat i Sverige. Målet är att höja ledarkompetensen i ryska företag och främja företagsförbindelser mellan Ryssland och Sverige.

Marina Kouznetsova praktiserar på ett svenskt hotell för att få erfarenhet för att arbeta på ett hotell som ska öppna i Sankt Petersburg.

FOTO: MATS SUNDGREN

Ryssland har på tio år gått från en toppstyrd planekonomi till marknadsekonomi, med större frihet för medborgarna. Sida stöder olika åtgärder för att öka medborgarnas deltagande i det politiska livet.

FOTO: BENGT AV GEIJERSTAM

JULMARKNAD LOCKAR I KARELSK GLESBYGD

■ Vad sägs om ett lass gödsel eller en levande gris till jul? Det var i alla fall vad många förväntansfulla besökare på julmarknaden i byn Tjalna i ryska Karelen hoppades vinna i tombolan en kall vintersöndag. Bland stånd med karelskt hantverk, stickade vantar, varma piroger och grillspett trängdes unga och gamla för att få en skymt av Farfar Frost, det vill säga jultomten, som delade ut priser till stolta vinnare.

Julmarknaden i Tjalna är den andra i sitt slag i Karelen och resultatet av ett Sidastött samarbetsprojekt för glesbygdsutveckling mellan ett antal byar i Karelen och Västerbottens län. Inom ramen för projektet har 15 olika arbetsgrupper, bland dem julmarknaden, kommit igång. Andra sysslar med marknadsföring, träbearbetning, stickning samt intensivkurser i engelska och tyska. Ca 400 personer har direkt eller indirekt berörts av projektet som numera är utvidgat till ytterligare två kommuner.

FOTO: MARGARETA LEJD

Vinn en gris på julmarknad i Karelen.

Sankt Petersburg

Sankt Petersburg är ett av Rysslands kulturella centra och näst största stad med fem miljoner invånare.

Många av Sidas insatser i Ryssland görs i Sankt Petersburg. Socialhögskolan i Stockholm genomför, i samarbete med de sociala myndigheterna, ett omfattande program för att utveckla socialvården. Syftet är att effektivisera socialtjänsten genom att höja socialarbetarnas kompetens. Här ingår pilotprojekt för rehabi-

litering av handikappade, för äldreomsorg och för att stärka banden mellan familj och barn.

Sida deltar i några strategiskt viktiga miljöprojekt i Sankt Petersburg. Det i särklass största är Sydvästra reningsverket, som ska rena avloppet från 700 000 människor, som idag går orenat ut i Finska viken. Svenska företag ingår i det konsortium som har totalansvar för projektet och svenska företag levererar en stor del av utrustningen. En förutsättning för projektet har varit

FOTO: MATS SUNDGREN

På soptippen i Krasnyj Bor tippas en stor del av femmiljonerstaden Sankt Petersburgs miljöfarliga avfall. Här ligger det obearbetat och hotar läcka ut i grundvattnet och i Östersjön. Tippen ska saneras och omorganiseras i ett Sidastött projekt.

TIDIG HJÄLP ÅT BARN

■ Vid *Institutet för tidigt ingripande* i Sankt Petersburg lär man föräldrar metoder att stimulera och utveckla barn med mindre störningar. På så sätt kan man minska intagningen av barn till barnhem. Institutet har i många år fått stöd av Sida i form av svenska experter och samarbete med Socialhögskolan i Stockholm. Metoderna som tagits fram vid institutet sprids nu över hela landet, bland annat till Archangelsk i ett projektsamarbete mellan Archangelsk stad och Örnsköldsvik.

FOTO: MATS SUNDGREN

Barn med mindre störningar får hjälp genom tidig behandling och stimulans.

TVÅ MILJONER NARKOMANER

■ Det finns drygt två miljoner drogmissbrukare i Ryssland.

Sida stöder projektet *Droglådan*, ett informationspaket för lärare, poliser, socialarbetare och andra som arbetar med ungdomar och missbruksproblem. Syftet är att visa hur lokalsamhället kan bekämpa missbruk.

Droglådan har utarbetats av svenska Riksförbundet narkotikafritt samhälle. Projektet bedrivs regionalt i hela nordvästra Ryssland med bas i Sankt Petersburg.

reformen av stadens va-bolag, där Sverige spelat en viktig roll genom en Sidafinansierad insats av Stockholm vatten.

Ett annat miljöprojekt är saneringen och omorganiseringen av en anläggning för giftigt avfall i Krasnyj Bor. Här har miljöfarligt avfall lagrats i trettio år. Det mesta dumpas i öppna dammar som riskerar att kollapsa och läcka ut i Östersjön. I projektet ingår hjälp åt Sankt Petersburg att hantera miljöfarligt avfall bättre.

Samarbetsprojekt bedrivs även inom arbetsmarknad, lantmäteri, trafik och turism. Stockholms universitet har hjälpt till att bygga upp ett magisterprogram vid det internationella bankinstitutet i Sankt Petersburg.

Sankt Petersburg har nära kontakter med Stockholm.

Leningrads län

Leningrads län, med knappt två miljoner invånare, omringar Sankt Petersburg men har, till skillnad från staden, behållit sitt tidigare namn. Här stödjer Sida fortbildning av sociala chefer och tjänstemän för att förbättra förutsättningarna att ta hand om utsatta barn, äldre, handikappade och utslagna grupper. Andra insatser syftar till att utveckla lantmäteri och fastighetsregistrering, skapa sysselsättning för arbetslösa ungdomar genom att utbilda dem till idrottsledare, bygga upp kommunala vårdcentraler, förbättra värme- och vattenförsörjningen och avfallshanteringen.

Leningrads län har utbredda kontakter med Södermanlands län.

Kaliningrad

I Kaliningradregionen bor en miljon människor varav en tredjedel i läns huvudstaden Kaliningrad (under den tyska tiden kallad Königsberg).

Sida stödjer för närvarande ett tiotal projekt i Kaliningrad inom områden som social utveckling, integrering av handikappade på arbetsmarknaden, näringslivsutveckling, lokalt självstyre och fastighetsregistrering. Sida deltar också i bygget av reningsverket i Kaliningrad stad.

FOTO: MATS SUNDGREN

På dagcentret "Karlsson" i Sankt Petersburg lär sig utvecklingsstörda ungdomar laga och servera mat.

Kaliningrad brottas med omfattande narkotikaproblem och är en av de regioner som drabbats värst av hiv/aids. Staden ingår i ett Sidastött projekt, som drivs av RFSU, för sexualupplysning till lärare och sjukvårdspersonal. I en insats för att förebygga smittspridning från mor till barn ingår bland annat utbildning av personal på barnhem för barn till hivsmittade mödrar.

Kaliningrad har starka band till sydöstra Sverige, främst Blekinge och Kalmar län.

Novgorod

Novgorod är en av Rysslands äldsta städer och har uråldriga historiska förbindelser med Sverige. Novgorods län har 750 000 invånare.

Sida stödjer ett tiotal projekt i Novgorod, bland annat en stor satsning på lokal demokrati och självstyre i samarbete med länsförvaltningen. Därutöver genomförs projekt för konsumentskydd och utbildning av hushållslärare. Sida stödjer en omfattande sjukvårdsreform och en skola för vidareutbildning av lantmätare från hela Ryssland.

Sida hjälper till att reformera de kommunala företagen så att de ska kunna minska utsläpp i vatten och luft.

Novgorods län har nära kontakt med Örebro län.

Murmansk

Murmanskregionen sträcker sig över Kolahalvön i norra Ryssland och befolkas av en miljon människor. ►

ÖPPNARE ATTITYD TILL SEXUALUNDERVISNING KRÄVS

■ Hiv/aids har ökat tiofaldigt det senaste året i Ryssland. Även tuberkulos (tbc) ökar kraftigt och sjukdomarnas spridning har sin grund i samma sociala faktorer – nämligen narkotikamissbruk, social utslagning och fattigdom.

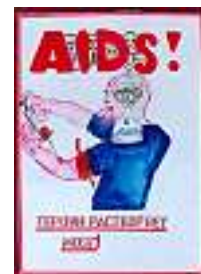
Spridningen av hiv sker idag huvudsakligen genom sprutor men spridningen har även börjat ske genom sexuell överföring, vilket kommer att ge en snabbare spridning. Ryssland har många prostituerade och spridningen till nya grupper går snabbt.

Sidas insatser mot hiv/aids i Ryssland riktar in sig på att ändra attityder genom utbildning och information. Det finns fortfarande inte mycket sexualundervisning i skolorna och det är knappast accepterat att tala om sex. RFSU får Sidamedel för ett projekt som ska öka kunskapen om reproduktiv hälsa, sex och samlevnadsfrågor bland nyckelgrupper i nordvästra Ryssland.

Sida finansierar även det smittskyddsarbete som Hälso- och sjukvårdens östeuropakommitté (ÖEK) be-

driver i forna Sovjetunionen. Bland ÖEK:s insatser kan nämnas ungdomskliniker, sprutbytesprogram, tbc-kontroll och bekämpning av tbc i fängelser.

Sida finansierar en stor insats som vänder sig till fångar i sju stora ryska fängelser som redan är smittade av hiv/aids eller löper stor risk att bli det. Motpart är justitieministeriet och projektet genomförs av Aids Foundation East-West, som samarbetar med lokala organisationer, hälsomyndigheter och aids-centra.

Barn i S:t Petersburg ritar affischer: "Heroin löser upp hjärnan!".

- Sida stödjer ett tiotal projekt i länet, bland annat för handikappade barn samt ungdomsmottagningar och drogförebyggande åtgärder. Utbildning av socialarbetare bedrivs i Murmansk och Apatity. Dessutom har Sida bidragit till ett institut för ledarutbildning av kvinnor vid universitet i Murmansk. Genom Hälso- och sjukvårdens östeuropakommitté, ÖEK, stöds utvecklingen av primärvården och psykiatri i länet.

En rad svenskfinsierade insatser pågår för att säkra de ryska atomkrafterna kring Murmansk. Projekten ska förbättra skyddet vid två atomisbrytare, ett varv och en skrotningsanläggning. Syftet är att förhindra spridning av ämnen som kan användas av till exempel internationella terrorister. Insatserna genomförs av Statens kärnkraftsinspektion, SKI.

Murmansk har vänrelationer till Norrbottens län.

Pskov

Pskovs län har drygt 800 000 invånare. Sida stödjer utbildning av socialarbetare för att de ska kunna ge bättre stöd och service till socialt utsatta grupper, däribland barn på institutioner. Handelskammaren i Pskov får stöd för att bygga upp sin kapacitet att hjälpa lokala företag att etablera sig. I samarbete med Världsnaturfonden drivs ett projekt för att ta fram en modell för ekologiskt skogsbruk i regionen.

Pskovs län har förbindelser med Dalarna.

Karelen

Republiken Karelen har 780 000 invånare. Sida stöder bland annat utvecklingen av ett karelskt kommunförbund och utbildning av socialarbetare i huvudstaden Petrozavodsk. Likaså ges stöd till den sociala sektorn i samarbete med vänorten Umeå för rehabilitering av handikappade och äldre, behandling av drogmissbrukare och hjälp till utsatta familjer och barn.

Karelen är vänlän med Västerbotten.

Archangelsk

Archangelsk län är en och en halv gång så stort som Sverige och har en och en halv miljon invånare. Sida stödjer ett tiotal projekt, däribland utbildning av social-

arbetare och utveckling av landsbygden. Kvinnliga politiker och lokala tjänstemän har utbildats i modern budgetteknik. På det sociala området görs en insats med inriktning på habilitering av handikappade barn och stöd till ett center för utsatta familjer och barn.

Archangelsk är vänlän med Västernorrlands län.

Moskva

Moskva utgör Rysslands självklara administrativa och ekonomiska centrum. Staden med förorter har cirka 20 miljoner invånare. En stor del av myndighetssamarbetet mellan Ryssland och Sverige bedrivs i Moskva där Sida har en handläggare vid svenska ambassaden.

Sida stödjer ett tiotal projekt i Moskva på områden som mediastöd, näringslivsutveckling och demokrati. Inom den sociala sektorn stöds utbildning i socialt arbete och individuell omsorg för personal och barn på ett härbärge för gatubarn. RFPU driver i samarbete med sin ryska motpart ett utbildningsprojekt i sexuell och reproduktiv hälsa för ungdomar och sjukvårdspersonal.

Sida finansierar flera projekt inom ramen för ett direkt-samarbete mellan de båda ländernas finansministerier. En insats verkar för att sprida erfarenheterna från arbetsmarknadsprojekten. Det omfattande projektet för lantmäteri- och fastighetsregistrering koordineras från Moskva. Med stöd från Sida utbildas ledare från skogsmyndigheterna i hela Ryssland.

Övriga regioner

I delrepubliken **Komi** driver Sida ett samarbetsprojekt med ett skogsinstitut för att lära skogsföretagen miljötänkande och ett mera effektivt utnyttjande av skogsresurserna.

I republiken **Basjkortostan** arbetar Ams för att modernisera arbetsmarknadsmyndigheten med bland annat IT-stöd och managementutveckling.

I **Vologda** stödjer Sida ett Ams-projekt samt utbildning av lokala tjänstemän och politiker. Sida ger även stöd till utveckling av den sociala sektorn.

Vologda har kontakter med Jämtlands län.

STARTÖST

■ Svenska småföretag som startar affärsprojekt i Östeuropa kan få fördelaktig delfinansiering genom programmet StartÖst, som drivs av Sida. Länen ges till delfinansiering av utbildning i samband med projektets start. Målet är att snabbt få igång en produktiv och lönsam verksamhet samt bidra till överföring av kunskap och kompetens till företagen i samarbetsländerna. Mer information om StartÖst finns på www.sida/ost.se.

Kaliningrads brödkombinat har genom samarbete med ett svenskt företag utvecklat sin bageriteknik.

FOTO: MARIA SÖDERBERG

DEMOÖST

■ DemoÖst är ett Sidaprogram för att lansera modern svensk miljöteknik i öst genom att delfinansiera investeringar. Syftet är att ge beställare (t.ex. kommuner) i Baltikum, Polen, Ukraina och Nordvästra Ryssland (inklusive Moskva) möjlighet att pröva svensk miljö- och energiteknik. Närmare information om DemoÖst finns på www.sida/ost.se.

En fosterfamilj i Pskov i nordvästra Ryssland. Fosterfamiljer är ovanliga i Ryssland men ett bra alternativ till barn- och ungdomshem. I Sidas stöd till den sociala sektorn ingår att socialarbetare ska arbeta med att ta fram alternativ till institutionsvård eller fängelse.

FOTO: MATS SUNDGREN

SKATT SÄTTER KÄPPAR I HJULEN

■ Skattesystemet är ett stort hinder för utveckling i Ryssland, liksom i de flesta andra länder som härstammar från Sovjetunionen. Reglerna är krångliga och bromsar det privata näringslivets framväxt. Få betalar den skatt de borde och staten får mindre inkomster.

En svensk insats ska underlätta och påskynda utvecklingen vid skattemyndigheten i republiken Karelen där ett 60-tal personer studerar svensk skatteförvaltning. Projektet genomförs av skattemyndigheten i Östersund med finansiering från Sida.

GRÖN REVOLUTION I RYSK SKOG

■ I ett modellprojekt i nordvästra Ryssland testas nya ekologiskt sunda metoder för att göra den ryska skogsindustrin mera lönsam och hållbar. Modellskogen omfattar 46 000 hektar skog utanför Pskov. Den drivs av Världsnaturfonden med stöd från Sida och skogsföretaget StoraEnso. Rysslands stora skogar ägs fortfarande av staten. De metoder som används gör skogsbruket olönsamt och därför oattraktivt att ägna sig åt.

Projektet omfattar en rad demonstrationsytor som visar fördelen med nya avverkningsmetoder och planering av skogslandskapet. Projektet engagerar lokalbefolkningen i skogsfrågorna genom möten och studiebesök. Ett syfte är att påverka Rysslands skogslagstiftning. Projektet ska även ta initiativ till certifiering av skog enligt internationell standard, vilket kan öka Rysslands skogsexport.

FOTO: ANDERS HEDLUND

Boris Romanjuk, teknisk chef för skogsprojektet, vill engagera lokalbefolkningen i skogsskötseln

Stöd för demokrati

I motsats till grannländerna går Vitryssland bakåt på vägen mot demokrati och omstruktureringen av ekonomin och reformarbetet har avstannat. Presidenten, Alexander Lukasjenka, har stärkt sin position på ett odemokratiskt sätt. I presidentvalet 2001 beäste han sin ställning för ytterligare fem år.

Det svenska utvecklingssamarbetet med Vitryssland inleddes 1994. På grund av den negativa demokratiska och politiska utvecklingen i landet under senare år har det dock inte varit möjligt att etablera ett fullt utvecklat samarbete. EU har beslutat att stödet till landet ska inriktas på demokrati och utveckling av det civila samhället.

Sida arbetar idag i Vitryssland främst genom enskilda organisationer. Insatserna ska ge vitryssar en möjlighet till internationella kontakter.

Forum Syd

Forum Syd är en paraplyorganisation för svenska organisationer engagerade i internationellt samarbete med Sidafinansiering. Genom Forum Syd har ett 60-tal svenska enskilda organisationer engagerats i projekt tillsammans med vitryska organisationer. Forum Syd genomför dessutom kurser och seminarier om Vitryssland i Sverige.

Stöd för företag

Små och medelstora företag i Vitryssland möter många problem och har svårt att göra sina röster hörda. I samarbete med det internationella finansorganet IFL, stödjer Sida fem lokala företagarföreningar i olika delar av landet.

Kvinnohandel

Vitryssland är ett strategiskt viktigt land för handeln med kvinnor i Europa. Sida stödjer ett projekt mot kvinnohandel i Vitryssland som drivs av den internationella migrationsorganisationen IOM. Projektet går ut

på att bygga nätverk med grannländerna och höja medvetenheten bland polis och åklagare. Tillsammans med lokala organisationer byggs ett system upp för att ta hand om offer för kvinnohandeln.

Socialt arbete

Socialhögskolan i Stockholm har genomfört utbildning i socialt arbete. Ett nytt projekt innebär början på ett omfattande stöd till reformarbetet på det sociala området. Projektet är inriktat på föräldralösa barn och barn med handikapp.

Massmedia

Stödet till massmedia är viktigt i ett land med auktoritär regim. Sida har under flera år stött journalistutbildning och ett center för rådgivning i juridiska frågor för redaktörer och reportrar.

Lokalt självstyre

Svenska kommunförbundet driver ett projekt för lokal demokrati, som bland annat omfattar studiebesök till Sverige för lokalpolitiker och fortbildning av kommunala tjänstemän.

För reforminriktade kommuner finns en möjlighet till fördjupat vänortssamarbete med svenska kommuner. Ett projekt stöder bildandet av ett vitryskt kommunförbund.

Övrigt

Ett magisterprogram i fastighetsteknik vid universitetet i Novopolotsk genomförs av KTH i Stockholm.

Naturvårdsverkets projekt för gränsöverskridande vattendrag inkluderar även Vitryssland, liksom Invandrarnetverks projekt på migrationsområdet.

Cirka 2000 studenter deltar i Baltic University Programme – ett utbytesprogram för universitet och högskolor som koordineras av Uppsala universitet.

VITRYSSLAND

Huvudstad: Minsk.

Invånare: 10,2 miljoner.

Förväntad livslängd

1970: 71,5 år.

Förväntad livslängd

1999: 68,5 år.

BNP per capita (PPP):

6 876 dollar (1999).

BNP-förändring:

- 1,6 procent (1990-2000).

Trängseln är stor i fängelser i före detta Sovjetunionen och sjukdomar som hiv/aids och tuberkulos sprids snabbt. Sida stöder projekt för att få fram alternativ till att sätta ungdomar i fängelse.

FOTO: © JOHN RANARD

Vitryssland har gått bakåt på vägen mot demokrati och marknadsekonomi. Reformarbetet har avstannat. Det har inte varit möjligt för Sverige att etablera ett fullt utvecklat samarbete, men stödet inriktas på utveckling av det civila samhället.

FOTO: VLADIMIR BAZAN

ALLTFÖR MÅNGA BARN OCH UNGDOMAR I FÄNGELSE

■ På Lebedevafängelset i Sankt Petersburg trängs 3 400 häktade, varav 500 barn och ungdomar på en yta avsedd för en fjärdedel så många. 21 timmar om dygnet hålls de inlåsta i celler.

I den osunda miljön sprids tuberkulos och hiv/aids. Ungdomarna sitter i genomsnitt häktade i ett år innan deras utredning är klar. Men pojkarna får ofta domar som är kortare än den tid de suttit i häktet och släpps därefter ut på gatan utan hjälp. Många av ungdomarna kommer från trasiga familjer, de har ingen som hjälper dem, ger dem mat

eller kläder. Det innebär att de flesta snart hamnar på Lebedeva igen, för nya brott. Med en ordentlig socialutredning skulle man kunna få underlag för att gå in med stöd så att de kanske skulle kunna börja skolan igen.

Sida har startat ett projekt för utbildning av socialarbetare och domare som ska verka vid Sankt Petersburgs domstolar för att ta fram alternativ till att ungdomar skickas till häktet. Projektet genomförs av Socialhögskolan i Stockholm och syftar till att införa en svensk modell anpassad till rysk lagstiftning.

I Archangelsk finns ett liknande projekt där Rikspolisstyrelsen arbetar med nya metoder för att förebygga narkotikabrott och finna alternativ till ungdomsfängelser.

I Ukraina stöder Sida Europarådets arbete för att reformera fångvården. Liksom i Ryssland är Ukrainas fängelser överfulla. Ett samarbete med Sverige ska introducera alternativ till fängelser. Genom studier i Sverige får personal inom kriminalvården lära sig om vårdformer som frivård, ungdomsrehabilitering och samhällstjänst.

Bland de plaskande barnen i Gattjinas simhall en kall vinterdag inser man hur viktigt vattnet är i Gattjinabornas liv. Gattjinas vattenbolag.

Så blev staden Gattjina ett

Gattjina, strax söder om Sankt Petersburg, är en föregångsstad. Tack vare nytänkande och impulser och stöd utifrån, inte minst från Sverige, utsågs Gattjina nyligen till Rysslands mest väl-skötta stad.

Med hjälp av Sverige håller Gattjina på att lägga om sitt energisystem. Avgiftshöjningar och modern utrustning har redan lett till att vatten och värme, som tidigare slukade över hälften av stadens budget, idag bara tar 17 procent.

– Minskade kostnader för energisektorn gör att vi kan satsa mera på det sociala området, konstaterar

borgmästaren, Stanislav Bogdanov.

Men de offentliga subventionerna för vatten har upphört i Ryssland. Konsumenterna måste börja betala för sitt vatten, men det är svårt för stadens styrande att höja avgifterna utan att folk drabbas och protesterar.

GATTJINAS VATTENBOLAG OMVANDLAS nu efter modell från Sverige, så att man ska kunna ta betalt för sina tjänster, bära sina egna kostnader och samtidigt förbättra sin service.

Sida har hjälpt till att reformera Gattjinas kommunala energibolag och införa ett nytt tänkande. Svenska

nbolag omvandlas nu för att kunna bära sina egna kostnader och ge bättre service.

FOTO: ANDERS GUNNARTZ

föredöme för hela Ryssland

konsulter och svensk teknologi tillsammans med intryck från Gattjinas svenska vänort, Eskilstuna, har inspirerat till ett energisnålare system. Som första ryska stad har Gattjina installerat moderna svenska fjärrvärmerör med den senaste tekniken, som minimerar läckage.

Med svensk hjälp installeras lokala fjärrvärmecentraler i Gattjina för att värmen till lägenheterna bättre ska kunna anpassas efter omständigheterna och slöseriet minska.

ÄVEN NÄR DET GÄLLER hälso- och sjukvård har Gattjina kommit långt. Man har infört ett primärvårdssys-

tem baserat på familjeläkare, som helt bryter mot det tidigare systemet. Det har skett med hjälp från ett svenskt landsting (Gävleborg) som utbildat personalen. Från Gattjina sprids systemet till andra delar av nordvästra Ryssland.

UNGDOMARNA I GATTJINA kan mer om sex och samlevnad än många andra ryska ungdomar. Med inspiration från Sverige har staden byggt ett ungdomscenter dit ungdomar får komma för undervisning och rådgivning i alla frågor som rör sex, könssjukdomar och droger

Kollektivbrukare blir självägande bönder

Sedan Ukraina blev självständigt 1991 har landet kämpat med svåra ekonomiska och sociala problem men under senare år har det skett en vändning. Reformprocessen utvecklas och har gett konkreta resultat.

Det svenska utvecklingssamarbetet med Ukraina inleddes 1995. Sida har en utsänd medarbetare på svenska ambassaden i Kiev.

Jordbruk

Ukraina har en mycket stor jordbrukspotential. Under Sovjettiden var allt jordbruk i statlig ägo. Nu sker en förändring, vilket innebär att många frågor som ägande, produktionsmetoder och organisering måste lösas.

Det svenska jordbruksstödet består dels av ett projekt i södra delen av Ukraina, som drivs av LRF:s konsultbolag, Scanagri. Ett antal lantbrukare utbildas i nya jordbruksmetoder. De får också utbildning i marknadsföring och miljöfrågor, framför allt hur man använder vatten på effektivaste sätt. De säljer sina produkter på den öppna marknaden och till ett svenskt företag i närheten – Tjumak. I projektet ingår bönder från Gammelsvenskby, en by med svenskättlingar.

Det andra projektet driver jordbruksfrågor på makroplanet som policy, lagstiftning, utbildning, institutionssamarbete, krediter etc.

Energi och miljö

Sida stöder ett projekt för att göra Kievs offentliga byggnader energisnålare. Sida deltar också i bygget av

ett nytt avloppsreningsverk i Lviv i västra Ukraina. Avloppet från Lviv når så småningom Östersjön.

I floden Dnjeprs nedre del finansierar Sida ett projekt för hushållning med vatten. Målet är effektivare vattenanvändning och minskning av erosionen. Den datamodell över vattenanvändningen som tagits fram i projektet ska nu användas i hela Dneprs flodsystem.

Skogsstyrelsen och Scandiakonsult samarbetar med Ukrainas statliga skogskommitté för att utveckla landets skogsektor så att den ska kunna bära sina egna kostnader.

Förvaltning

Ukrainas förvaltning är överdimensionerad. Nu genomförs en omfattande reform på central och regional nivå där det svenska konsultföretaget Sipu hjälper till. Sida stöder också ett samarbete mellan Statistiska centralbyrån, scb, och Ukrainas statistikmyndighet.

En svenskstödd utbildning av socialarbetare följs nu av ett program riktat mot utsatta barn och handikappade barn på institution. Även gatubarn och problematiken kring alkohol, narkotika och tobak ingår.

Ukraina är ett land med långa gränser. Rikspolisstyrelsen hjälper till att öka landets kapacitet att upptäcka falska dokument vid gränskontrollerna.

Valentina Matjenko är en av de jordbrukare som deltar i det Sidafinansierade jordbruksprojektet i södra Ukraina. Med hjälp av nya metoder har hon fördubblat sin produktion av grönsaker.

UKRAINA

Huvudstad: Kiev.

Invånare: 50 miljoner.

Förväntad livslängd

1970: 70,1 år.

Förväntad livslängd

1999: 68,1 år.

BNP per capita (PPP):

3 458 dollar (1999).

BNP-förändring:

- 9,3 procent (1990-2000).

Kvinnlig mode-design visades upp på Kvinnor Kan-mässan i Kiev.

FOTO: BENGT AF GEIJERSTAM

KIEVS KVINNOR VISAR VAD DE KAN

■ Att visa upp kvinnlig skaparkraft och företagsamhet var ett av syftena med Kvinnor Kan-mässan i Kiev hösten 2001. Bakom mässan stod Olgaprojektet, döpt efter en ukrainsk drottning som var släkt med Olof Skötkonung. Olga arbetar genom seminarier och ledarskapsutbildning. Tanken är att kvinnor ska stärka sina positioner genom samarbete och nätverksbygge. Projektet, som leds av den svenska konsultgruppen Språngbrädan, utbildar och stöder även

kvinnliga kandidater till parlamentet. Språngbrädan arbetar även i andra länder med att få in fler kvinnor i politiken.

Sidastödda insatser för att stärka kvinnors ställning görs på flera håll i öst. I Sankt Petersburg och Murmansk finns institut för utbildning av kvinnliga ledare inom näringsliv och politik. I Sankt Petersburg samarbetar institutet med Sörmlands län och i Murmansk med Centec vid Luleås tekniska universitetet.

FOTO: BENGT AF GEIJERSTAM

KVINNOR DRIFTIGA BLAND TATARER

■ I marknadsvimlet på marknaden i Bakhtisaraj säljer Alieva Leniye skor som hon köper upp i Odessa. Hon har just fått en kredit på 4 000 kronor från UNDP:s kreditprogram på Krim, som finansieras av bland annat Sverige.

– Jag måste köpa stora kvantiteter för att kunna göra en vinst, berättar Alieva. Utan krediten har jag inte råd att köpa så mycket som behövs för att få lönsamhet.

– Bankerna ger inte så här små lån, berättar hon, och går man till

privata långivare tar de 35 procents ränta i månaden. Nu betalar jag 2,5 procent.

Alieva är född i Uzbekistan men har återvänt med sin familj till Krim. Hennes make är invaliderad och hon har två barn att försörja.

Krimtatarernas öde är en av Stalintidens många tragedier. På en dag, den 18 maj 1944, packades 200 000 krimtatarer in i järnvägsvagnar och forslades till läger i Centralasien. Det var Stalins

hämnd för deras påstådda samarbete med tyskarna.

Men krimtatarerna övergav aldrig hoppet om att en dag återvända till Krim. Återvändandet har i stort sett skett oplanerat och med begränsat stöd. Därför driver UNDP ett program för att förbättra villkoren för dem som återvänt och minska spänningarna gentemot den bofasta befolkningen av ryssar och ukrainare. Sverige stöder främst den del av programmet som hjälper småföretagare.

FOTO: BENGT AF GEIJERSTAM

Tack vare lånet kan Alieva Leniye tjäna pengar på att sälja skor.

Trögt för reformer i Europas fattigaste land

Moldavien har efter självständigheten 1991, rasat ner i djup ekonomisk kris och är nu det fattigaste landet i Europa. Landet har drabbats hårt av en inbördeskonflikt och av försämrade handelsvillkor. Sedan kommunistpartiet vann valet 2001 har reformprocessen stannat upp och utvecklingssamarbetet går trögare.

Det svenska utvecklingssamarbetet med Moldavien inleddes 1996. Sida arbetar främst med ministerier och myndigheter. Sida har kontor i Chisinau med en utländsk medarbetare.

Demokrati och social sektor

Det svenska demokrati- och förvaltningsstödet riktar mot områden som stödjer reformprocessen, den demokratiska utvecklingen och respekten för mänskliga rättigheter. Sipa genomför ett projekt för att utbilda borgmästare i budgethantering. Projektet har växt till ett lokalt utvecklingsprojekt inom flera sektorer.

Sida har ett långtgående samarbete med Moldaviens riksrevisionsverk för att stärka kontrollen av förvaltningen. scb hjälper till att utveckla landets statistik.

För att minska den stora arbetslösheten och göra arbetsmarknaden effektivare driver den svenska konsulten Lernia AB ett program för yrkesutbildning. Ams arbetar med utveckling av arbetsmarknad och arbetsförmedlingar.

Stödet till den sociala sektorn inriktas på uppbyggnad av socialtjänstsystem och utbildning av socialar-

tare och beslutsfattare men även praktisk yrkesutbildning direkt på institutionerna.

Ett av resultaten är att vården av handikappade och utsatta barn har förbättrats.

Sida stöder, tillsammans med Världsbanken, en social investeringsfond som bland annat bekostat renoveringen av tretton skolor.

Ett Sidastött projekt för bekämpning av tbc och hiv/aids ska bland annat bidra till att ta fram en nationell hälsopolicy.

Näringsliv, infrastruktur och jordbruk

Ett projekt går ut på att förbättra vägnätet i landet och ett annat på att utveckla små och medelstora företag.

Med svensk hjälp har en strategi för förbättring av Moldaviens undermåliga värmeförsörjning tagits fram. I ett pilotprojekt har en lokal uppvärmningsanläggning byggts och Sida planerar att stödja ytterligare värmeanläggningar. Till detta kommer en utbildning av lokala politiker i effektivare energianvändning i statliga institutioner och byggnader.

Skuldhantering

Moldaviens skuldbörda är stor och Sverige stödjer finansministeriet och centralbanken med rådgivare. Resultatet har blivit flera gynnsamma omförhandlingar och en minskning av Moldaviens utlandsskuld med tio procent.

MOLDAVIEN

Huvudstad: Chisinau.

Invånare: 4,3 miljoner.

Förväntad livslängd 1970: 64,8 år.

Förväntad livslängd 1999: 66,6 år.

BNP per capita (PPP): 2 037 dollar (1999).

BNP-förändring: -9,7 procent (1990–2000).

MÄNNISKOHANDEL STORT PROBLEM I MOLDAVIEN

■ Handel med människor – trafficking – är ett stort problem i många länder i Östeuropa, framför allt i Moldavien, varifrån många av de kvinnor och barn som ingår i den europeiska sexhandeln kommer. Regeringarna och myndigheterna uppmärksammar människohandeln men saknar handlingskraft, resurser och kunskap. Flera organisationer arbetar för att förebygga människohandeln, till exempel migrationsorganisationen IOM, UNDP, La Strada, samt lokala organisationer i länderna, som Rädda barnen.

Sida samarbetar framför allt med IOM. I Moldavien handlar arbetet om lagstiftning och lagföring av brott, utbildning av yrkesgrupper som polis och socialarbetare samt information och kampanjarbete.

IOM arbetar också med att skydda och stödja kvinnor som utsatts för trafficking och återvänt hem. Sida stödjer också IOM:s program i Ukraina och Vitryssland. Stödet går främst till rehabilitering och återanpassning av kvinnor och barn som blivit utsatta för människohandel.

I Kazakstan stödjer Sida IOM:s arbete med att öka medvetenheten om riskerna med att ta jobb i väst. Man försöker ta död på myten om lättförtjänta pengar genom att informera om de verkliga förhållanden som väntar.

Projektet är huvudsakligen inriktat på förebyggande verksamhet och omfattar en informationskampanj, hotlinen – telefoner dit man kan ringa för hjälp, utbildning av frivilliga organisationer och stöd till förändrad lagstiftning.

Moldavien har efter självständigheten gått ekonomisk kräftgång och är Europas fattigaste land. Många människor försörjer sig på att sälja saker på marknaden. Sidas stöd till landet omfattar bland annat förbättring av socialvården och skulthantering.

FOTO: ROBERT BLOMBÄCK

EFFEKTIV HEMTJÄNST TROTS SMÅ RESURSER

■ – Ibland tvingas vi ta av våra egna pengar för att laga mat till ensamma hungriga pensionärer, berättar Tatiana Grebincea, som är chef för socialavdelningen på social- och arbetsmarknadsministeriet och ansvarar för hemtjänsten i Moldavien.

Då ska man veta att hemtjänstens personal själv tjänar drygt 100 kronor i månaden. Fyra femtedelar av Moldaviens invånare lever på mindre än 200 kronor per månad och de flesta av landets pensionärer har en pension på 60 kronor i månaden.

Tatiana Grebincea och andra arbetsledare inom hemtjänsten har varit i Östersund för att lära sig av svenska erfarenheter. Har det gett några resultat?

– Vi har organiserat personalen så vi använder resurserna bättre, berättar hon.

Förr fanns ett stelbent system med vård efter pensionärskategori – nu ser man till den enskilda människan och gör hembesök hos de mest behövande.

– Det låter kanske som småsaker, men för oss är det en stor förändring, vi är effektivare och arbetet känns mer meningsfullt, säger Tatiana.

FOTO: ANDERS HEDLUND

Nu använder vi våra resurser bättre, säger Tatiana Grebincea.

Kaukasus behöver fred

GEORGIEN

Huvudstad: Tbilisi.
 Invånare: 5,3 miljoner.
 Förväntad livslängd
 1970: 69,2 år.
 Förväntad livslängd
 1999: 72,7 år.
 BNP per capita (PPP):
 2 431 dollar (1999).
 BNP-förändring:
 -9,3 procent (1990–2000).

ARMENIEN

Huvudstad: Jerevan.
 Invånare: 3,8 miljoner.
 Förväntad livslängd
 1970: 72,5 år.
 Förväntad livslängd
 1999: 72,4 år.
 BNP per capita (PPP):
 2 215 dollar (1999).
 BNP-förändring:
 -1,9 procent (1990–2000).

AZERBAJDJAN

Huvudstad: Baku.
 Invånare: 8 miljoner.
 Förväntad livslängd
 1970: 69 år.
 Förväntad livslängd
 1999: 71 år.
 BNP per capita (PPP):
 2 850 dollar (1999).
 BNP-förändring:
 -6,3 procent (1990–2000).

Södra Kaukasus har potential för att utvecklas till en viktig handelskorridor mellan Europa och Asien. I delar av regionen finns också stora energifyndigheter. Samtidigt råder politisk instabilitet till följd av pågående och latenta väpnade konflikter i regionen. Fattigdomsproblem, konflikter och politisk instabilitet är avgörande för den framtida utvecklingen. Det finns en klar strävan hos framför allt Georgien att integreras i Europa.

Sida arbetar i södra Kaukasus med kunskapsöverföring till stöd för demokratiska och ekonomiska reformprocesser samt stöd för mänskliga rättigheter. Även insatser inom den sociala sektorn och miljö förekommer.

Stödet koncentreras främst till Georgien där möjligheterna för ett meningsfullt arbete bedöms som goda. Inget bilateralt samarbete har ännu inletts med Azerbajdzjan, men landet omfattas av regionala insatser.

Georgien

Att stödja demokratin är det viktigaste målet för det svenska utvecklingssamarbetet med Georgien. Efter studiebesök i Sverige har parlamentet nu öppnat sig för allmänheten och fått tillgång till Internet.

Svenska kommunförbundet driver ett pilotprojekt för lokal demokrati som bland annat omfattar stöd på lagstiftningsområdet. Raoul Wallenberginstitutet hjälper till att stärka Georgiens ombudsmannainstitut.

Den sociala sektorn

Sida stödjer reformeringen av det georgiska hälsovårdssystemet genom omfattande utbildningsinsatser inom bland annat primärhälsovård och folkhälsa. Konsultföretaget Swedish Health Care samarbetar med Georgiens hälsodepartement. Sida planerar insatser för att få fram alternativ till institutionsvård av handikappade barn.

Georgien har stor arbetslöshet och arbetsmarkna-

den fungerar dåligt. Ams samarbetar med Georgiens arbetsmarknadsmyndighet bland annat för att förbättra arbetsförmedlingarnas organisation och metoder. Den svenska organisationen Kvinna till Kvinna stödjer med Sidafinansiering georgiska kvinnoorganisationer.

Ekonomisk omvandling

I syfte att underlätta privatiseringen stödjer Sida utveckling av lantmäteri och fastighetsregistrering. Ett utbildningscenter har inrättats där alla som arbetar med lantmäteri kan få utbildning. Ett mejeriprojekt i samarbete med Tetra Laval, syftar till att hjälpa små mjölkbönder att få avsättning för sina produkter.

Armenien

I Armenien har Ams ett projekt som i allt väsentligt liknar det i Georgien. Projektet arbetar även med att hjälpa handikappade in på arbetsmarknaden.

Socialhögskolan i Stockholm utbildar, i anslutning till ett större Världsbanksinitiativ, socialarbetare i tre pilotkommuner. Syftet är att utveckla alternativ till institutionsvård. Sida stödjer också Världsbankens projekt för ett uthålligt skogsbruk för att på ett miljövänligt sätt öka skogsbrukets bidrag till landets ekonomiska utveckling. Stödet till lantmäterisektorn består, liksom i Georgien, av utbildning.

Regionala insatser

Regionala insatser i södra Kaukasus är viktiga – mer kontakt mellan de tre länderna kan förhoppningsvis minska risken för konflikter. Sida har stött ett samarbetsprojekt om statistik mellan scb och statistikmyndigheterna i de tre länderna.

Ett större projekt inom civil luftfart, med Swedavia som svensk part, syftar till att skapa en gemensam kunskapsbas, harmonisera lagstiftningen och utveckla en organisation som svarar mot internationell standard.

FOTO: BENGT AF GEIJERSTAM

Boskapsherdar i skuggan av Kaukasus. I Georgien finns många kor, men georgierna dricker inte mycket mjölk.

BÄTTRE OCH MERA MJÖLK

I Georgien finns många kor men produktionen av mjölk är låg och det finns nästan inga mejerier. Därför dricker georgierna för lite mjölk och den mjölk som säljs på gatorna i huvudstaden Tbilisi är opastöriserad råmjölk som ofta innehåller för mycket bakterier.

Sida finansierar därför ett projekt för att förse Tbilisi med kvalitetsmjölk och andra mjölkprodukter och samtidigt stödja landets småbönder. Projektet

drivs av det svenska konsultföretaget Scanagri tillsammans med TetraLaval och ett privat georgiskt företag. Ett antal mjölkbönder har utbildats och ett distributionsnät för att ta mjölken till huvudstaden har byggts upp. Mjölken förpackas på ett nybyggt modernt mejeri för att kunna hålla upp till ett halvår även utan kylskåp. Samtidigt genomförs, i samarbete med hälsoministeriet, en kampanj för att få människor att dricka mera mjölk.

FOTO: BENGT AF GELJERSTAM

Aleks och Marta är båda över 100 år gamla. De bor på Stalingatan i staden Hasanoaori i Georgien, Stalins hemland. De längtar, liksom många i Georgien, tillbaka till Sovjettiden. "Då hade vi det bra, det var ordning och reda", säger de. Samtidigt strävar Georgien efter integration i Europa.

SOCIALARBETARE LÄR SIG ARBETA MED FAMILJER

■ I Armenien, liksom i alla de länder som ingick i Sovjetunionen, hamnar alltför många barn på barnhem när deras familjer bryter samman av den ekonomiska situationen. Det enda alternativ som finns idag är att sända barnen till barnhem, trots att det finns ett växande medvetenhet om att barn som växer upp på institutioner får väldigt svårt att klara sig senare i livet.

Sida stöder ett projekt som syftar till att hitta möjligheter för barn på barnhem att återvända till sina familjer. Socialarbetare ska utbildas för att bistå familjerna så att de åter kan ta hand om sitt barn. I tre pilotprojekt är målet att hundra barn ska kunna återvända hem. Tanken är att erfarenheterna ska spridas över hela Armenien. Socialhögskolan i Stockholm svarar för den svenska insatsen.

FOTO: MATS SUNDGREN

Socialarbetare vid barnhemmet i Alavi, som utbildats i ett svenskstött projekt. De lär sig att arbeta för att barnen ska kunna återvända till sina familjer.

KAZAKSTAN

Huvudstad: Astana.
 Invånare: 16,3 miljoner.
 Förväntad livslängd
 1970: 64,4 år.
 Förväntad livslängd
 1999: 64,1 år.
 BNP per capita (PPP):
 4 951 dollar (1996).
 BNP-förändring:
 -4,1 procent (1990–2000).

KIRGIZISTAN

Huvudstad: Bisjkek.
 Invånare: 4,8 miljoner.
 Förväntad livslängd
 1970: 63,1 år.
 Förväntad livslängd
 1999: 66,9 år.
 BNP per capita (PPP):
 2 573 dollar (1998).
 BNP-förändring:
 -4,1 procent (1990–2000).

UZBEKISTAN

Huvudstad: Tasjkent.
 Invånare: 24,5 miljoner.
 Förväntad livslängd
 1970: 64,2 år.
 Förväntad livslängd
 1999: 68,3 år.
 BNP per capita (PPP):
 2 994 dollar (1998).
 BNP-förändring:
 -0,5 procent (1990–2000).

TURKMENISTAN

Huvudstad: Ashgabat.
 Invånare: 4,6 miljoner.
 Förväntad livslängd
 1970: 60,7 år.
 Förväntad livslängd
 1999: 65,4 år.
 BNP per capita (PPP):
 3 347 dollar (1998).
 BNP-förändring:
 -4,8 procent (1990–2000).

TADZJIKISTAN

Huvudstad: Dusjanbe.
 Invånare: 6 miljoner.
 Förväntad livslängd
 1970: 63,4 år.
 Förväntad livslängd
 1999: 67,2 år.
 BNP per capita (PPP):
 1 031 dollar (1999).
 BNP-förändring:
 -10,4 procent (1990–2000).

Länderna i Centralasien måste samsas om vattnet

Centralasien är en heterogen region i det forna Sovjetunionens utkant. De fem länderna förklarade sig självständiga ungefär samtidigt 1991 i samband med Sovjetunionens upplösning. Centralasien är en instabil region och demokratin är dåligt utvecklad, särskilt i några av staterna.

Det råder vattenbrist och oenighet om hur vattnet ska användas. Dricksvatten är ett problem i stora områden. De mellanstatliga överenskommelser om vattenhushållningen som måste till har hittills varit svåra att få till stånd.

Naturrikedomar i form av olja och gas finns men har ännu inte lett till ekonomiskt uppsving. En omfattande narkotikatrafik från Afghanistan och Pakistan har bidragit till att undergräva rättssamhället.

Gränskonflikter och fattigdom

Fattigdomen är utbredd och i till exempel Kirgizistan beräknas över hälften av befolkningen leva under fattigdomsgränsen.

Det finns flera olösta gränskonflikter i regionen och särskilt i den tätbefolkade Ferganadalen skapar de ineffektiva och omständliga gränskontrollerna irritation och hindrar handeln. Arbetslösheten är stor och militanta islamistiska rörelser utnyttjar misnöjet.

Tadzjikistan

Sida hjälper genom FAO demobiliserade soldater från inbördeskriget att återuppta jordbruk.

Tadzjikistan drabbades av torka, vars effekter fortfarande påverkar jordbruket. Sida har gjort humanitära insatser som till exempel stöd till veterinärkliniker och distribution av utsäde.

Kirgizistan

I samverkan med UNDP gör Sida en insats för att ta fram en strategi för reformering av statsförvaltningen. Lokala enskilda organisationer inom den sociala sektorn får stöd.

Swedesurvey har anlitats i ett Världsbanksprojekt för fastighetsregistrering.

Språngbrädan genomför ett projekt för att främja kvinnors deltagande i politiken.

Lunconsult har anlitats för att utbilda socialarbetare som arbetar med utsatta barn och Fojo utbildar journalister. Sida samfinansierar, liksom i Uzbekistan och Kazakstan, ett statistikprojekt med EU:s biståndsprogram Tacis.

Kazakstan

Samarbetet är inriktat på demokratisk samhällsutveckling. En insats för att stödja kvinnliga parlamentariker och företagsledare drivs med Språngbrädan som svensk part. I de utsatta regionerna Kyzyl-Orda vid Aralsjön och Semipalatinsk i östra Kazakstan arbetar Svenska Kommunförbundet för att öka kvinnligt deltagande i lokalpolitik och stärka det lokala självstyret.

FOTO: JULIE GRABER

En fiskebåt på det som en gång var Aralsjöns botten. Stranden har dragit sig tillbaka tio mil.

ARALSJÖN HAR FÖRSVUNNIT

■ Aralsjöns uttorkning och de problem som detta lett till betecknas som en av världens största naturkatastrofer. Orsaken är bland annat den vattenintensiva bomullsodlingen i regionen som sänkt grundvattennivån och minskat sjöns yta till en femtedel.

Att återskapa Aralsjöns forna storlek är i praktiken omöjligt. Allt för många är idag beroende för sin överlevnad av att nyttja tillflödena för bevattning av jordbruk. Vad som skulle kunna göras, om den politiska viljan fanns, är att anpassa grödorna till

Centralasien är en blandning av i- och u-land, modernt och traditionellt och av öst och väst.

FOTO: TORGNY HINNEMO

mindre vattenkrävande sorter och effektivisera bevattningen. Dessa grödor ger emellertid inte lika höga inkomster som bomullen.

Det finns idag ett regionalt samarbete om vattenfrågorna, men försök att få tillstånd de nödvändiga politiska besluten har stött på patrull, trots att alla de stora givarna samlat sina krafter i *Aral Sea Basin Program*.

Sida finansierar insatser kopplade till Aralsjön i alla de fem centralasiatiska republikerna. Hälso- och miljöinsatserna berör främst Uzbekistan.

Sedan 1998 stödjer Sida *Läkare utan Gränser* som introducerat den av who rekommenderade Dots-metoden för att minska spridningen av tbc. Metoden har införts i den reguljära sjukvården. I insatsen ingår också bekämpning av de vanligaste barnsjukdomarna.

Världsbanken genomför med svensk finansiering ett dammsäkerhetsprojekt för att främja en effektiv vattenanvändning och ta fram en strategi för tio dammar i Aralsjöns tillflödesområde.

FOTO: JULIE GRABER

Aralsjöns uttorkning har bidragit till spridning av sjukdomar. Nya metoder för att behandla tbc har introducerats i sjukvården i länderna kring Aralsjön.

Fattigdomen ökar snabbt

Efter Sovjetunionens fall har reallönerna sjunkit kraftigt och inkomstklyftorna ökat. Idag räknar man med att var femte invånare i öst tvingas leva under den officiella fattigdomsgränsen som i öst är två dollar per dag. Bara i Ryssland finns det 30 miljoner fattiga människor.

Störst risk att bli fattiga löper fyra grupper av hushåll: de som leds av lågutbildade, av arbetslösa eller av ensamstående mödrar och de med många barn. Även på landsbygden, i vissa geografiska områden och etniska minoriteter, särskilt romer, är hårt drabbade.

Störst andel fattiga finns bland barn och medelålders kvinnor. Att vara ett fattigt barn kan betyda att inte få gå i skolan för att familjen inte råd eller för att man, även som barn, måste tjäna pengar.

Fattiga idag men inte för tio år sedan

Fattigdomen i öst har kommit snabbt. De som är fattiga idag var det inte för tio år sedan. Då hade de en viss trygghet och hopp om pension.

Samtidigt är statens insatser i form av socialhjälp och annat stöd mycket ineffektiva. I Ryssland når endast en femtedel av de officiella överföringarna de fattiga, jämfört med hälften inom EU.

Tidigare har många betraktat fattigdomen i öst som ett övergångsfenomen. Men risken finns att det blir en stor grupp permanent fattiga i regionen.

Mönstret är dock inte detsamma över hela regionen. Moldavien och Armenien är värst drabbade med över 40 procent av befolkningen fattig, liksom de båda centralasiatiska republikerna Tadzjikistan och Kirgizistan.

Att många av östländerna så snabbt sjönk ner i fattigdom berodde på en mängd faktorer. Alltför långsamma ekonomiska reformer är en. Samtidigt försvann den gamla marknaden i Sovjetunionen i samband med statens upplösning. Det har varit mycket svårt att finna nya marknader eftersom man saknar kontakter och kvaliteten ofta är för dålig för att till exempel EU ska vara intresserat. Handelshinder och en skyddad jordbrukssektor i EU är också hinder för export från länderna i öst.

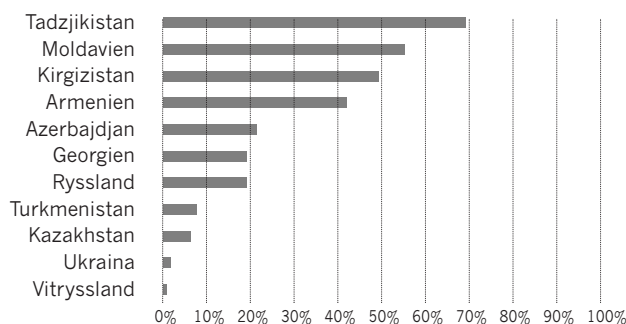
Svårt att angripa problemet

Produktionsapparaten i många länder var nerfallen och det krävdes mycket pengar för att hålla den under armarna. När man gick över från kollektivt till privat ägande av produktionsmedlen, blev många arbetslösa.

Några länder hamnade i kostsamma krig som ledde till stora flyktingskaror. Staterna är svaga och skatteinkomsterna låga. Idag har flera av länderna inte kontroll över delar av sina territorier, något som skapat grogrund för smuggling och internationell brottslighet. Till detta kommer den omfattande korruptionen som genomsyrar samhällena från topp till botten.

Regeringarna i det forna Sovjetunionen är medvetna om fattigdomen och försöker angripa den på olika sätt. Deras förmåga är dock begränsad. Fem av staterna deltar i ett initiativ lett av Världsbanken för att få fram strategier för hur alla sektorer i samhället ska arbeta mot fattigdomen. Många av biståndsgivarna, däribland Sverige, deltar i arbetet och inriktar sitt stöd efter regeringarnas strategier.

SÅ MÅNGA LEVER UNDER FATTIGDOMSGRÄNSEN

LANTMÄTERI MÖJLIGGÖR LANDREFORMEN

■ Sverige har stött lantmäteri och fastighetsregistrering i öst sedan 1991, då Sovjetunionen fortfarande fanns kvar men reformprocessen hade inletts. Ett försöksprojekt startades 1993 i Novgorod med svenskt stöd. Detta blev så småningom en modell för hela Ryssland. I Ukraina inleddes lantmäteristödet 1995 och idag stöder Sida lantmäteri även i Moldavien, Georgien, Armenien och Kirgizistan.

Lantmäteri har blivit ett av Sveriges profilområden i östsamarbetet. Det är ett långsiktigt arbete som får stora konsekvenser på många områden, till exempel jordreform, bankväsende, stadsplanering och miljö.

Projektet drivs av Lantmäteriverkets internationella bolag, Swedesurvey, vanligtvis i samarbete med Världsbanken. Idag använder sig Swedesurvey av lantmätare från Litauen till sitt projekt i Georgien.

FOTO: MARIA SÖDERBERG

Lantmäteri har blivit ett svenskt profilområde i Östsamarbetet.

Fattigdomen i öst är utbredd. Orsakerna är många, bland annat krig och etniska konflikter. Här en kvinna i Tchingvale, huvudstad i den georgiska utbrytarrepubliken Sydossetien.

FOTO: BENGT AF GEIERSTAM

PÅ KURS I SVERIGE

■ Sida finansierar kurser i Sverige för deltagare från Central- och Östeuropa, Kaukasus samt Centralasien i ämnen som demokrati, hälsofrågor, miljö och energi. Moldavien, Kaukasus och Centralasien har även tillträde till ett antal kurser i Sidas övriga kursutbud.

Svenska institutet administrerar med Sidamedel ett stipendieprogram för högre studier i Sverige för Moldavien och länderna i Södra Kaukasus och Centralasien samt ett program för högskolesamarbete för Moldavien och Georgien.

FOTO: MATS SUNDGREN

Mer envis. Elena Lamanova har varit på journalistkurs i Sverige.

"VI HAR LÄRT OSS ATT VARA MER ENVISA"

■ – Det starkaste intrycket av kursen var hur offentlighetsprincipen används i Sverige. Jag och mina kollegor har blivit mera envisa när vi ska ha fram information.

Det säger Elena Lamanova, nyhetschef på ett lokal tv-station i Donbassområdet i Ukraina. Hon har deltagit i en kurs i journalistik som den svenska utbildningsinstitutionen för journalister, Fojo, har anordnat för Sida. Elena tillbringade en vecka på olika redaktioner i Sverige och blev också imponerad av hur man presenterade nyheter.

– Idag försöker jag närma nyheterna till människorna. Tidigare brydde jag mig inte så mycket om ifall tittarna förstod vad jag sa.

Sedan 1993 har Fojo hållit över 120 kurser i öst, de flesta finansierade av Sida. Sammanlagt har 1 700 journalister deltagit. Kurserna behandlar en lång rad ämnen från ekonomisk bevakning till aids, sociala frågor och miljö.

Tungt arv. När Sovjetunionen upplöstes 1991 gick de nya staterna åt olika håll. Några har accepterats som medlemmar i EU. Andra har sjunkit djupt ner i fattigdom och konflikter. Genom Sida stöder Sverige de nya staternas ansträngningar att reformera och utveckla sina samhällen.

Denna broschyr handlar om det svenska samarbetet med länderna i före detta Sovjetunionen – förutom Baltikum.

